

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Нестеренка Юрія Євгеновича «Управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Земельні ресурси становлять просторову, природну й економічну основу суспільного виробництва, а в сільському господарстві одночасно виконують функції територіального базису, головного засобу виробництва та складової національного багатства. Від обґрунтованості управлінських рішень у сфері використання й охорони земель безпосередньо залежать продовольча безпека держави, конкурентоспроможність аграрного сектору, інвестиційна привабливість сільських територій, стан земельних ресурсів, екологічна безпека агроландшафтів та спроможність територіальних громад забезпечувати збалансований просторовий розвиток.

Сучасний етап трансформації земельних відносин в Україні характеризується сукупністю складних і нерідко суперечливих процесів. Запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, розширення повноважень територіальних громад, розвиток національної інфраструктури геопросторових даних, цифровізація земельного кадастру та необхідність удосконалення державного контролю за використанням і охороною земель формують нові вимоги до управління сільськогосподарським землекористуванням. Додаткової гостроти цій проблематиці надають воєнні руйнування, забруднення та порушення земель, мінування територій, зміна структури господарського використання земельних масивів, кліматичні ризики й необхідність післявоєнного відновлення аграрного виробництва.

За таких умов управління земельними ресурсами не може зводитися лише до регулювання поточного використання сільськогосподарських угідь або оцінювання короткострокової економічної результативності. Воно має охоплювати стратегічне планування землекористування, організацію території, землеустрій, кадастрове та геоінформаційне забезпечення, моніторинг якісного стану земель, економічне стимулювання їх раціонального використання й узгодження інтересів держави, територіальних громад, землевласників і землекористувачів.

Саме тому дисертаційна робота Нестеренка Юрія Євгеновича, присвячена розвитку теоретико-методичних засад і розробленню практичних рекомендацій щодо управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування, є актуальною, своєчасною та суспільно значущою. Автор досліджує землекористування як складну керовану систему, функціонування якої визначається економічними результатами аграрного виробництва, а також просторовими, інституційними, екологічними, соціальними, технологічними та інформаційними чинниками.

Отже, актуальність роботи зумовлена необхідністю формування управлінських підходів, спрямованих на ефективне використання земель, збереження земельного капіталу, відтворення родючості ґрунтів і забезпечення збалансованого просторового розвитку аграрних територій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до напряму науково-дослідної діяльності кафедри економіки та бізнесу Державного біотехнологічного університету за темою «Теоретико-методологічне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на ринках продукції, ресурсів, послуг та інформації на інвестиційно-інноваційних та маркетингових засадах» (номер державної реєстрації 0121U108930). У межах зазначеної наукової теми автором досліджено теоретичні, методичні та прикладні засади управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування як складової ефективного використання ресурсного потенціалу аграрного сектору.

Одержані результати пов'язані з удосконаленням організаційно-економічних механізмів управління, розвитком інвестиційно-інноваційних підходів та підвищенням ефективності використання земельних ресурсів у діяльності суб'єктів аграрного підприємництва.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Методичний апарат роботи представлено сукупністю загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких системний, абстрактно-логічний, монографічний, порівняльний, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, графічний, економіко-математичний і прогнозний методи. Їх комплексне застосування дало змогу дослідити землекористування одночасно як об'єкт господарського використання, територіальну систему та предмет управлінського впливу.

Інформаційну основу дисертації становлять офіційні статистичні матеріали, нормативно-правові акти у сфері земельних відносин, дані щодо функціонування сільськогосподарських підприємств, матеріали державних органів та результати власних аналітичних розрахунків автора. Використаний масив інформації є достатнім для виявлення основних тенденцій, обґрунтування авторських висновків і розроблення практичних пропозицій.

Наукові положення дисертації мають належний рівень внутрішньої узгодженості. Теоретичні узагальнення першого розділу використано під час формування методичного інструментарію аналітичної частини, а результати проведеної діагностики стали основою для розроблення стратегічних рішень у третьому розділі. Така побудова свідчить про методологічну послідовність і завершеність дослідження.

Обґрунтованість рекомендацій посилюється їх доведенням до рівня проєктних, цифрових та організаційно-управлінських рішень, механізмів реалізації, системи моніторингу й прогнозного оцінювання результативності.

Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що автором одержано наукові результати, які поглиблюють теоретичні та методичні положення управління

сільськогосподарським землекористуванням і мають прикладне значення для земельного менеджменту.

Насамперед наукову цінність має розвиток концептуальних засад управління сталим землекористуванням шляхом поєднання стратегічного менеджменту з територіальною, інституційною, екологічною та цифровою складовими. Запропонований підхід дає змогу розглядати земельні ресурси не лише як фактор аграрного виробництва, а і як просторово локалізований капітал, збереження та відтворення якого потребує узгоджених управлінських дій на рівні підприємства, громади й регіону.

Удосконалено організаційно-управлінський механізм забезпечення сталого розвитку землекористування, що ґрунтується на послідовності стратегічної діагностики, планування, реалізації, моніторингу та коригування рішень. Його перевагою є включення ризик-орієнтованого управління, цифрового моніторингу та економічного стимулювання до єдиного управлінського циклу.

Безумовну наукову цінність має удосконалений методичний підхід до комплексного оцінювання результативності землекористування. Запропонована система індикаторів забезпечує поєднання економічної віддачі від земель, екологічного стану, соціальної складової та якості управління. Це розширює аналітичні можливості традиційних методик і дає змогу обґрунтовувати диференційовані управлінські рішення.

Подальшого розвитку набули методичні положення щодо використання цифрових і геопросторових технологій в управлінні земельними ресурсами. Інтеграція геоінформаційних систем, супутникового моніторингу, дистанційного зондування Землі та інформаційно-аналітичних платформ створює технологічну основу для оперативного контролю й прогнозування змін у землекористуванні.

Розвинуто підходи до формування екологічно орієнтованих моделей використання сільськогосподарських земель. Їх зміст полягає в узгодженні економічної результативності з відтворенням родючості ґрунтів,

оптимізацією структури виробництва, упровадженням органічних технологій та обмеженням деструктивного навантаження на агроландшафти.

Практичне значення результатів дослідження. Практична цінність дисертації полягає у придатності запропонованих положень і рекомендацій для використання на різних рівнях управління земельними ресурсами.

На рівні сільськогосподарських підприємств результати дослідження можуть застосовуватися для стратегічного планування використання земель, оцінювання ефективності виробничої структури, упровадження цифрового моніторингу, оптимізації посівних площ та обґрунтування екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів.

Для територіальних громад практичний інтерес становлять положення щодо формування інформаційно-аналітичної системи управління земельними ресурсами, моніторингу земель, визначення проблемних територій і розроблення програм раціонального використання та охорони земель.

Практичне значення підтверджується впровадженням результатів у діяльність установ і підприємств та використанням окремих положень у навчальному процесі. Запропоновані автором рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, землепорядними організаціями та суб'єктами аграрного підприємництва.

Повнота оприлюднення результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у публікаціях автора. Їх зміст відповідає темі роботи, охоплює теоретичні, аналітичні та прикладні аспекти управління сталим землекористуванням і достатньою мірою відображає положення, винесені на захист.

Основні результати дисертації оприлюднено належним чином, а зміст публікацій відповідає вимогам до наукових праць здобувачів ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача не дає підстав вважати, що під час виконання дослідження були порушені принципи академічної доброчесності. Ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження не виявлено.

Оцінка змісту та завершеності дисертаційної роботи.

У першому розділі сформовано теоретичну основу управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування. Автором узагальнено наукові підходи до розуміння земельних ресурсів, землекористування, управління земельними відносинами та сталого розвитку, розглянуто інституційні й організаційно-економічні засади функціонування земельної системи, а також методи оцінювання результативності використання сільськогосподарських земель.

Особливу наукову цінність становить авторське трактування сільськогосподарського землекористування як просторово організованої соціо-еколого-економічної системи. Такий підхід дає змогу вийти за межі суто виробничого розуміння землі та врахувати територіальну конфігурацію землеволодінь і землекористувань, інституційне середовище, права на земельні ділянки, інфраструктурне забезпечення, екологічні обмеження та інтереси територіальних громад.

Обґрунтованою є позиція автора щодо необхідності переходу від переважно реактивного регулювання земельних відносин до стратегічної моделі управління. Її зміст полягає у довгостроковому плануванні використання земель, узгодженні економічних та екологічних цілей, запобіганні деградаційним процесам і постійному інформаційному супроводі управлінських рішень.

Науковий інтерес становить дослідження інституційних передумов сталого землекористування. Автором розглянуто роль державного регулювання, органів місцевого самоврядування, ринкових інститутів, землевласників і землекористувачів. Доцільним є акцент на необхідності

узгодження їхніх інтересів, оскільки саме неузгодженість повноважень, економічних стимулів і відповідальності нерідко стає причиною нерационального використання земель та просторової невпорядкованості землекористувань.

Суттєве значення має розроблений методичний підхід до оцінювання ефективності й сталості землекористування. На відміну від традиційних систем показників, зорієнтованих переважно на урожайність, вартість продукції та рентабельність, авторська пропозиція передбачає врахування економічної, екологічної, соціальної та управлінської складових. Це відповідає багатофункціональному характеру земельних ресурсів і дає змогу оцінювати не лише поточний результат господарювання, а й наслідки управлінських рішень для подальшого використання земель.

Другий розділ присвячено оцінюванню стану сільськогосподарського землекористування та ефективності управління земельними ресурсами на регіональному рівні й у діяльності аграрних підприємств. Його значення полягає у формуванні фактичної основи для подальших авторських пропозицій.

Проведене дослідження охоплює структуру земельного фонду, співвідношення основних видів сільськогосподарських угідь, рівень розораності території, динаміку використання земель та економічні результати діяльності сільськогосподарських підприємств. Статистичний матеріал використано не лише для характеристики сучасного стану землекористування, а й для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між структурою земельних угідь, спеціалізацією виробництва, ресурсним забезпеченням та ефективністю використання земельного потенціалу.

Заслуговує на увагу критична оцінка надмірної розораності сільськогосподарських територій, скорочення стабілізуючих елементів агроландшафтів, незадовільних темпів відтворення родючості ґрунтів та недостатнього поширення ґрунтозахисних технологій. Автор обґрунтовано розглядає такі явища не лише як екологічні проблеми, а й як наслідок

недосконалості системи управління та територіальної організації сільськогосподарського виробництва.

Позитивної оцінки заслуговує дослідження результативності використання земель у сільськогосподарських підприємствах. Автор застосовує комплекс виробничих, фінансово-економічних, ресурсних та екологічних показників, що дає змогу виявляти відмінності між високою поточною прибутковістю та реальною сталістю землекористування. Такий підхід є важливим, оскільки короткострокове зростання виробництва може супроводжуватися погіршенням якісного стану земельного капіталу.

Економіко-статистичне оцінювання факторів ефективності землекористування дало автору змогу визначити вплив технологічного забезпечення, інвестиційної активності, спеціалізації, структури посівних площ, ресурсозабезпеченості та якості управління. Отримані результати підтверджують, що підвищення ефективності використання земель потребує не окремих заходів, а системної модернізації виробничої та управлінської підсистем підприємства.

Вагомим елементом другого розділу є комплексна діагностика економічної, екологічної та соціальної складових сталого землекористування. Запропонований підхід дає змогу визначати загальний рівень результативності та внутрішні диспропорції, що обмежують сталість розвитку. Практичне значення такої діагностики полягає у можливості її використання для порівняння суб'єктів господарювання, визначення пріоритетів інвестування та формування диференційованих управлінських рішень.

У третьому розділі представлено основні прикладні результати дослідження та сформовано стратегічні напрями управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування. Автором запропоновано концептуальні засади управління, організаційно-управлінський механізм, цифрові рішення, систему моніторингу, економіко-математичну модель та проект розвитку органічного виробництва.

Науковий інтерес становить запропонована система стратегічного управління, у якій поєднано діагностику стану землекористування, визначення цілей, планування, реалізацію заходів, контроль результатів та адаптивне коригування управлінських рішень. Така циклічна модель є доцільною, оскільки земельні системи функціонують у мінливому економічному, правовому та природному середовищі.

Окремої позитивної оцінки заслуговують розроблені автором цифрові проекти «Digital Agro-Poltava», «AgroLand Control» та «Smart Land Poltava». Їх значення полягає у створенні інформаційного середовища для обліку, аналізу й моніторингу земельних ресурсів із використанням геоінформаційних систем, дистанційного зондування Землі, супутникових даних та аналітичних платформ. З позицій сучасного землеустрою такі рішення є перспективними, оскільки забезпечують просторову ідентифікацію проблем, оперативне виявлення змін у стані угідь і підвищують обґрунтованість управлінських рішень.

Заслуговує схвалення орієнтація запропонованої системи моніторингу не лише на контроль виробничих показників, а й на відстеження якісного стану земель, екологічної збалансованості, соціальної результативності та ефективності управління. Такий підхід створює передумови для переходу від фрагментарного контролю до системного спостереження за розвитком землекористування.

Розроблена економіко-математична модель має прикладне значення для оптимізації структури використання земель і виробництва. Її перевагою є врахування не лише економічного результату, а й ресурсних та екологічних обмежень. Це дає змогу розглядати оптимізацію не як максимізацію поточного доходу, а як пошук прийняттого співвідношення між продуктивністю, витратами, збереженням земельного потенціалу та довгостроковою стійкістю підприємства.

Окремим напрямом дослідження є розвиток органічного виробництва. Авторський бізнес-проект охоплює виробництво, сертифікацію, матеріально-

технічне забезпечення, логістику, маркетинг і збут продукції. Така завершеність посилює прикладне значення розробки та демонструє можливість реалізації екологічно орієнтованої моделі землекористування в умовах конкретного сільськогосподарського підприємства.

Дискусійні положення та зауваження.

Позитивно оцінюючи дисертацію, вважаю за необхідне висловити окремі зауваження та дискусійні положення, які не знижують загальної наукової і практичної цінності роботи.

1. У дисертації ґрунтовно розглянуто стратегічні та економічні аспекти управління землекористуванням. Водночас більш детального розкриття потребує взаємозв'язок запропонованої системи управління з документацією із землеустрою та комплексними планами просторового розвитку територій територіальних громад.

2. Запропонований інтегральний підхід до оцінювання сталості землекористування має належне методичне обґрунтування. Разом із тим доцільно було б передбачити окремий блок просторово-територіальних показників, зокрема компактність землекористування, контурність угідь, рівень черезсмужжя, доступність земельних ділянок і просторову узгодженість структури угідь.

3. Розроблені цифрові проекти становлять значний практичний інтерес. Проте недостатньо повною мірою розкрито питання їх взаємодії з Державним земельним кадастром, містобудівним кадастром, Національною інфраструктурою геопросторових даних та іншими державними інформаційними ресурсами.

4. У роботі досліджено економічні та екологічні наслідки використання земель, однак ширшого висвітлення потребують питання консолідації земель, усунення недоліків землекористування та впорядкування території сільськогосподарських підприємств.

5. Аналітичну базу сформовано переважно за матеріалами Полтавської області. Обраний регіон є репрезентативним для лісостепової зони, однак

порівняння з областями інших природно-сільськогосподарських зон дало б змогу оцінити можливість адаптації запропонованих управлінських рішень до відмінних ґрунтово-кліматичних та просторових умов.

6. Значну увагу приділено моніторингу земельних ресурсів. Водночас у роботі доцільно було б більш чітко розмежувати державний моніторинг земель, виробничий моніторинг на рівні підприємства та громадський контроль, а також визначити склад показників, періодичність спостережень і суб'єктів, відповідальних за формування й актуалізацію даних.

7. В умовах воєнного та післявоєнного періодів окремого розгляду потребують управлінські рішення щодо земель, порушених бойовими діями, забруднених вибухонебезпечними предметами, хімічними речовинами або тимчасово непридатних для сільськогосподарського використання.

Зазначені положення мають дискусійний і рекомендаційний характер, не ставлять під сумнів основні наукові результати дисертації та окреслюють можливі напрями подальших досліджень автора.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Нестеренка Юрія Євгеновича «Управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування» являє собою завершене самостійне наукове дослідження, у якому вирішено актуальне наукове завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад і розроблення практичних рекомендацій з управління сільськогосподарським землекористуванням на принципах сталості.

Особливу цінність дисертаційної роботи становить її комплексний характер, у межах якого органічно поєднано положення сучасної теорії менеджменту, землеустрою, економіки природокористування та цифрової трансформації управління земельними ресурсами. Це забезпечило одержання нових науково обґрунтованих результатів, що мають як теоретичне, так і прикладне значення.

Дисертація свідчить про здатність здобувача самостійно формулювати й вирішувати науково-прикладні завдання, критично опрацьовувати наукові

За актуальністю теми, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю одержаних результатів, їх теоретичним та практичним значенням, повнотою оприлюднення, структурою і змістом дисертаційна робота Нестеренка Юрія Євгеновича «Управління сталим розвитком сільськогосподарського землекористування» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Кабінетом Міністрів України, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри автомобільних доріг,
геодезії та землеустрою
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

Григорій ШАРІЙ

